

חיוב האב במזונות בניו הקטנים

ראשי פרקים

- א. מקור הדין.
- ב. שיטת הר"ן.
- ג. שיטת הסוברים דמזונות הבנים מדאורייתא.
- ד. שיטת הרא"ש.
- ה. שיטת ה"אגרות משה" בדעת הרא"ש והר"ן.
- ו. שיטת "משפטי שמואל" שליט"א בדעת הרא"ש והר"ן.
- ז. שיטת "שואל ומשיב" בדעת הר"ן והרא"ש.
- ח. סיכום.

א. מקור הדין

איתא במשנה בכתובות¹: "האב אינו חייב במזונות ביתו. זה מדרש דרש ר' אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה: הבנים ירשו והבנות יזונו...". והגמרא שם מסיקה דלכו"ע (ר"י, ר"מ, ר"י בן ברוקה) אין האב חייב במזונות ילדיו (בנים ובנות). ולדעת ר"מ ור"י מ"מ מצוה איכא.

ובהמשך שם.

"אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנינא. באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים. איבעיה להו הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה? תא שמע, כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה, אמר להו, יארווד ילדה ואבני מתא שדיא. כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא, אמר להו, כפו ליה אסינתא בצבורא וליקום ולימא עורבא בעי בניה וההוא גברא לא בעי בניה. ועורבא בעי בניה? והכתיב: 'לבני עורב אשר יקראו'. לא קשיא. הא בחיורי, הא באוכמי. כי הוה אתי לקמיה דרבא, אמר ליה, ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה. ולא אמרן אלא דלא אמיד, אבל אמיד כפינן ליה על כרחיה. כי הא דרבא כפייה לרב נתן בר אמי, אפיק מיניה די מאה זוזי לצדקה".

צריך לברר לפי"ז מה מסקנת הגמרא, האם הלכה כתקנת אושא או לא. מקור נוסף השייך לענין הוא המשנה בכתובות²: "ואם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה", והובא בגמרא³ "דרש רב עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה: אע"פ שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים, אבל זן קטני קטנים. עד כמה? עד בן שש. כדרב אסי, דאמר רב אסי: קטן בן שש יוצא בעירוב אמו. ממאי?

1. דף מ"ט, ע"א.
2. דף ס"ד, ע"ב.
3. דף ס"ה, ע"ב.

מדקתני: והיתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה. מ"ט, לאו משום דבעי למיכל בהדה. ודילמא משום דחולה היא? אם כן ליתני אם היתה חולה מאי אם היתה מניקה. ודלמא הא קא משמע לן דסתם מניקות חולות נינהו איתמר אמר רבי יהושע בן לוי מוסיפין לה יין שהיין יפה לחלב". ועיין תוספות⁴ שהסבירו שדין מזונות קטני קטנים (עד שש) הוא מוסכם אליבא דכו"ע, ואינו בגדר תקנת אושא דלעיל.

ב. שיטת הר"ן

ומקי הר"ן⁵ לכאורה צ"ע על הגמרא. מה הראיה מדין מניקה, לדין זה שהאב חייב לזון את בניו עד גיל שש. הרי יתכן שמה שמוסיפין לה על מזונותיה הוא כתוצאה מעצם פעולת ההנקה⁶, וללא שום קשר לולד. וודאי שאין ילד היונק עד גיל שש? אלא הדגש בגמרא הוא ש"מוסיפין לה על מזונותיה" דהיינו שזה הופך להיות חלק ממזונותיה. ורב אסי מחדש שעד גיל שש הוא באחריותה, ועד אז האב חייב לזונו כחלק ממזונות האם. וא"ת למה לא שנינו עד גיל שש מוסיפין לה על מזונותיה? כבר תירצו ראשונים שהמשנה רצתה להשמיע לנו דין של: "פוחתין ממעשה ידיה" וזה שייך רק במניקה.

רש"י על הסוגיא ז"ל: "אלמא עד שש צריך סיוע מאמו, וכשם שהבעל זן אותה כך זן אותה עמה". מהמלה "עמה" אפשר לדייק שכל החיוב לזון את בניו נובע מהחיוב לזון את אשתו, וכאלו מצדו של הילד אין אפשרות לחייב את אביו. ומדייק המהר"ם ש"ף מרש"י שהחיוב הוא דוקא כשהאם קיימת. ואם אין האם קיימת (או שאין האב חייב במזונותיה מסיבה כלשהיא) אזי אין חיוב על האב לזון את בנו כשם שלא חייב במזונות אמו. וכן למד הר"ן לעיל בדעת רש"י. אולם בסוף דבריו כתב הר"ן "אבל לא ראיתי לראשונים ז"ל שאמרו כן".

לפי שיטת הר"ן שמדין מזונות אמן נגעו בה, יוצא שצריך לזון את בניו לפי עשרו ועולין עמו. וכמו שהוא זן את אשתו דקיי"ל⁷ "עולה עמו". ואכן ה"חלקת מחוקק" על השו"ע⁸ הסיק מסקנה זו אליבא דהר"ן. ומעיר ה"בית שמואל" שם, שלא כן דעתו של מרן בשו"ע, שהרי הוא פסק⁹: "בניו ובנותיו עד בני שש חייב ליתן להם כסות וכלי תשמיש ומדור ואינו נותן להם כפי עושרו וכו'". א"כ מוכח שהשו"ע חולק על שיטת הר"ן¹⁰.

ג. שיטת הסוברים שמזונות הבנים מדאורייתא

במכילתא דרשו על הפסוק "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" — "רב יצחק אומר מי הביאה שהכתוב מוציאה, מגיד שהוא (האדון) חייב במזונותיה ובמזונות בניו שנאמר ויצא מעמך הוא ובניו עמו". וכן בתורת כהנים¹¹. וכן במסכת קדושין¹². ומשמע מזה שהאדון נכנס במקום העבד וחיוביו. וא"כ רואים שחיוב האב במזונות הבנים מהתורה.

4. דף מ"ט, ע"ב, ד"ה "כשהם קטנים".

5. סוף פרק אע"פ.

6. ופעולה זו אין הבעל יכול למנוע משום צער האשה. עיין גמרא דף ס"א, ע"א ועיין רש"י שם "צערא דידה הוא". וברמב"ם פרק כ"א מהלכות אישות, הלכה י"ד. וביתר פרוט ובני"מ ביניהם עיין שו"ע סי' פי ובנו"כ שם. וכן במאמר "חובת ההנקה".

7. דף מ"ח ע"א, דף ס"א ע"א.

8. סי' ע"א, סק"א.

9. סי' ע"ג, סעיף ו'.

10. יש להעיר דנ"מ תהיה ג"כ גבי האומרת "איני נזונית ואיני עושה", דאם מזונות בניו אינם מדין מזונות אמן, עדיין יהיה חייב במזונותיהם. ועיין לקמן עוד נ"מ.

11. תו"כ, פרשת בהר, פרק ד'.

12. דף כ"ב, ע"א.

אמנם הרמב"ן עה"ת שם, ס"ל שאין ללמוד מזה שחייבה התורה את האדון במזונות ילדי העבד, שיש חיוב על כל אב לזון את בניו מהתורה. מפני שהתורה צוותה לאדון להיות כאב רחמן, ודרך כל הארץ היא לפרנס ולזון את הילדים הקטנים, (אולם אין זו חובה) ולכן התורה מחייבת את האדון בכך. וכן כתבו תוספות¹³. והחת"ס¹⁴ הוסיף ודייק, שבפרשת משפטים לא הוזכרו בני עבד ("ויצאה אשתו עמו"). ובפרשת בהר הוזכרו ("ויצא מעמך הוא ובניו"). ותירץ דבפרשת משפטים מדובר ביוצא בסוף שבע שנים ואז בניו כבר מעבר לגיל שש ואין חייב בהן כעת בעת יציאת העבד לחפשי. ובפרשת בהר מדובר בעבד שפגע בו יובל, ויוצא לחופשי ועדיין יש לו בנים מתחת לגיל שש.

ובספר "ארעא דרבנן" למוהר"י אלגאזי¹⁵ ס"ל שזו גם כוונת הרמב"ם בזה שכתב "כשם שהאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב, במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש" שכוונת הרמב"ם, כשם שחיוב מזונות האשה מדאורייתא, כך חיוב מזונות קטני קטנים מהתורה.

וכן ניתן ללמוד מהרמב"ם בהלכות מעשרות. דאיתה במשנה במעשרות¹⁶: "המעביר תאנים בחצרו לקצוות בניו ובני ביתו אוכלים ופטורים ואילו הרמב"ם שינה מלשון המשנה וכתב "ותאנים וענבים שבמוקצה מותר לאכול מהן עראי במקומם" ולא כתב בניו ובנותיו. וכנראה ששנוי זה הוא ע"פ הירושלמי שם, שהקי' ניחא בניו ובנותיו, אולם מדוע אשתו אוכלת מהטבל, הרי הוא חייב במזונותיה והווי כפורע חובו מהטבל. ותירץ הירושלמי דמשנה זו היא כמ"ד "מזונות האשה מדרבנן". אולם הרמב"ם שסובר שמזונות האשה מהתורה, לכן השמיט את הדין שמותר לאשה לאכול מהמוקצה. וכן כנראה כיוון דס"ל דמזונות קטני קטנים מהתורה ולכן השמיטם.

וכן מתבאר דעת הרמב"ם מתשובותיו (הוצאת "אל המקורות" סי' קמ"ט, ו'מקיצי נרדמים' סימן ק"צ) בעובדה דלהלן:

"ראובן גירש אשתו והיה לו בת ממנה בת ארבע שנים, וביקש לקחת בתו ולגדלה תחת כנפיו, וגרושתו מנעתו ואמרה אני אגדל את בתי עמי וכו', וקבלה על עצמה בקנין לזון את בתה ולפרנסה, ואח"כ כשתי שנים נשאה האשה לאיש אחר והתנת עם בעלה השני לזון את בתה עד זמן נישואיה, ואין יכולת האיש לזונה ואין ידו משגת ובא לבי"ד".

וכתב הרב רבי פינחס הדיין בשאלתו אל הרמב"ם בזה"ל:

"מה שטוענת האם ורוצה להוציא מבעלה הראשון פרנסת שנים שעברו, יש לו לטעון ולומר מכל מקום כבר פרנסה אחר תחתי ולא נחסרה הבת כלום. יש לנו לדמותה להלך בעלה למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו, דקיימא לן כחנן דאמר איבד את מעותיו והניחם על קרן הצבי, ואין הבעל חייב לשלם לו כלום ולא לה, או להנושא את הארוסה ופסקה עמו לזון את בתה חמש שנים מדמינן לה. שאם נשאת לאחר ופסקה עם השני לזון את בתה חמש שנים, שגם הראשון חייב במזונותיה ואין יכול לטעון ולומר כבר יש לה מזונות מן השני, או דלמא לא דמי, דהתם חייב עצמו בתנאי וחוב יש לבת עליו ואינו יכול להשתמט עצמו מן החוב, אבל תקנת אושא אינה אלא בזמן שהבנים קטנים ואין להם במה יתפרנסו, אבל אם היה להם במה יתפרנסו, לא רבותינו חייבו בתקנת אושא" (דבריו יבוארו בהמשך דברינו).

13. גיטין דף מ"ז, ע"ב, ד"ה "יולביתך".

14. חדושי לכתובות דף מ"ט, ע"א.

15. ערך מזונות, אותיות ח' – ט'.

16. פ"ג, משנה א'.

והרמב"ם השיב להרב רבי פינחס הדיין, בזה"ל:

"ועל עיסקי המזונות שעברו, אם מדמינן לאחד שעמד ופרנס את אשתו או לזו שפסקה על מזונות הבת עם הראשון או האחרון, ודאי שדבר זה צריך עיון הרבה ואיכא לדמותה להאי ואיכא לדמותה להאי. ודעתי נוטה שהאב חייב במזונותיה שנים שעברו, שזה שעמד ופרנס הניח מעותיו על קרן הצבי ולא יקח כלום. וכן זה מתחלת פרנסתו על דעת שאין זה חייב ונמצא שהוא חייב".

מבואר שדעת הרמב"ם נוטה שהאב חייב במזונות הבת עבור השנים שעברו, אלא שיתן אותם להבת, ואילו זה שפירנס אותה לא יקבל מתשלומי האב והניח מעותיו על קרן הצבי.¹⁷

ד. שיטת הרא"ש

הרא"ש בפרק רביעי על המשנה¹⁸ פוסק בשם הר"מ מרוטנבורג, שאפילו אם יש לקטני קטנים אלו נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם מ"מ חייב האב לזונם. ואמנם לפי שיטת הר"ן דין זה פשוט, שהרי את אמם חייב לזון אפילו שיש לה נכסים ואותו דין גם להם, אך קשה לומר שהרא"ש סובר כר"ן שהרי הרא"ש בתשובות¹⁹ והו"ד בב"י ס"י ע"א, כתב דמי שבא על הפנויה וילדה ממנו. בן או בת חייב לזונם. ואע"פ שהוא לא חייב לזון את אמם. א"כ צ"ל שחייב המזונות לילדיו הוא לא מדין מזונות האם אלא חיוב בפני עצמו. אך מ"מ נתנו למזונות הבן דין דומה למזונות האם, ואפילו שיש לו נכסים יוכל לתבוע את מזונותיו. אכן גם הרמ"א ב"דרכי משה" שם הבין שהרא"ש חולק על שיטת הר"ן והסבר זה מוכרח, שהרי גם השו"ע בסעיף א' הביא פסק זה של הר"מ מרוטנבורג, וכבר הוכחנו שאין הוא סובר כר"ן שהרי פסק שאין לבניו דין "עולה עמו" וכמשי"כ.

הרמב"ם פ"ב מהלכות אישות הלכה י"ד פסק:

"כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים. מכאן ואילך מאכילן עד שיגדלו כתקנת חכמים. ואם לא רצה גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו. ואם לא רצה מכריזין עליו בציבור ואומרים פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו והרי פחות הוא מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו. ואין כופין אותו לזונם אחרי שש".

ב"משנה למלך" שם (בהגה) דייק מלשון הרמב"ם "כשם שחייב במזונות אשתו" שסובר כשיטת הר"ן וכן דייק הב"ח²⁰.

אך דיוק זה בדברי הרמב"ם קשה. שהרי הרמב"ם²¹ פסק: "ובת הארוסה ובת האנוסה... הוא חייב במזונותן כדין שאר הבנים והבנות וכו'". ואם ס"ל כר"ן, הרי הא בתא תליא. ואם לא חייב לאם שהרי מדובר באנוסה שאין לה מזונות. ממילא לא חייב לבן. ועוד כתב שם²²: "הגרושה... אבל נותן לה יתר על שכרה דברים שהקטן צריך להן וכו'". א"כ שוב מוכח שאין הוא סובר כדעת הר"ן.

ונראה שמה שדייק המל"מ בדברי הרמב"ם: "כשם שחייב במזונות אשתו וכו'". אינו מוכרח, וכבר עמד על זה בספר "אבני מלואים" סי' ע"א, שכוונת הרמב"ם בלשון זו כדי שלא נטעה ונאמר שהחיוב מדין צדקה ואם יהיה להם נכסים יהיה פטור. אלא אפילו

17. שאין זה דיוק מוכרח דהווי מהתורה, מפני שייתכן שכוונתו רק דלא הווי מדין צדקה אלא מדין חיוב גמור אולם לא מהתורה. ואכמ"ל.

18. דף מ"ט, ע"א.

19. שו"ת הרא"ש כלל י"ז, סעיף ז'.

20. סי' ע"א, ד"ה "חייב אדם".

21. פרק י"ט, הלכה י"ד.

22. פרק כ"א, הלכה י"ז.

במקרה שיהיה להם נכסים יתחייב וכמו שפסק הרא"ש בשם הר"מ מרוטנבורג ועוד מדייק שם ב"אבני מלואים", מה שהשו"ע לא נקט לשון זו של הרמב"ם כיון שהוא מביא דין זה של הר"מ מרוטנבורג בפני עצמו עכת"ד.

ובתוספות רי"ד על הסוגיא ז"ל: "והלכך כשם שחייב לזון את אשתו כך חייב לזון בנים קטנים התלויין עליו". ואפשר לדייק מסוף דבריו שאין קשר בין מזונות האם למזונות הבנים, אלא כל עוד הם קשורים אליו ולא מסתדרים לבד חייב לזונם²³. המסקנה לפי שיטה זו היא, שחייב האב במזונות ילדיו הוא חייב ישיר ולא קשור למזונות האם ולפי זה נצטרך לומר מה שהגמרא הביאה סיוע ממנקת שמוסיפין לה על מזונותיה לא כדי לומר שזה חלק ממזונותיה אלא בכדי לומר שכל עוד הוא קשור אליה, ידע אביו שחייב לזונו כי הוא עדיין בגדר קטני קטנים ואין זה מדין מזונות האם.

ה. שיטת "אגרות משה" בדעת הרא"ש והר"ן

הגרמ"פ ב"אגרות משה" אה"ע²⁴ למד מדין הגמרא²⁵ שהבעל חייב ליתן לאשתו מזונות גם בשביל ארחי פרחי, עיי"ש, שסיבת הדבר היא: כיון שאשה צריכה לכבד את אורחיה וזה דרכו של עולם לכן זה הופך להיות חלק ממזונותיה. ומכאן ראייה לדברי הר"ן שכיון שהיא צריכה לדאוג למזונות ילדיה לכן זה יהפוך להיות חלק ממזונותיה. ולפי זה מסיק הגרמ"פ, שאפילו אם הילדים גדולים מגיל שש, כל עוד אין דרך שילכו בגיל זה להרויח לחמם ונמצאים תחת אמם ברצון אביהם, אזי יהיה חייב במזונותיהם מדין מזונות אמם ולא גרעי מאותם ארחי פרחי, ואע"פ שילדיו אינם דומים כ"כ לארחי שהרי הם קבועים אצלה מ"מ כיון שזה רצונו של האב לא יוכל לומר לאמם שתהיה אכזרית ולא תזון את ילדיה²⁶.

אך הגרמ"פ מחדש שאפילו הרא"ש והרמב"ם יודו לדעתו של הר"ן ואין לנו להמציא חיובים חדשים, אלא כל החיוב לילדיו הוא מדין מזונות האם. ומה שפסקו שהוא גם חייב לזון את בנו ממנה אע"פ שאינו חייב לזון את האם זהו מדין מזיק. כיון שבמעשיו גרם שתלד בן ותצטרך לזונו לכן הוא חייב.

אך לומר הסבר זה ברא"ש וברמב"ם לעני"ד זהו חדוש, שהיה מן הראוי שאותם ראשונים יזכירו אותו. שהרי בוודאי שיש הבדלי דינים בין חיוב מצד נזיקין לבין חיוב מסוג אחר, ועוד מה הסברא שייחשב מזיק כלפיה הרי סוף סוף לא מצינו שאשה חייבת לזון את בנה, וא"כ תוכל להטיל אותו על הצבור ותקח עבורו מן הצדקה? ועוד שהרי הדין של ארחי פרחי שעליו מסתמך הגרמ"פ לא הוזכר ברמב"ם וצ"ע.

ו. שיטת "משפטי שמואל" שליט"א בדעת הרא"ש והר"ן

הרב ורנר שליט"א בספרו "משפטי שמואל", מעלה אפשרות שונה בגדר חיוב מזונות. ושיטתו היא: בודאי הגמרא מדברת בחיוב קטני קטנים, וזה מדין מזונות של האם וכמו שיטת הר"ן. וכופין אותו אפילו כשהוא לא אמוד, ואפילו שיש לילדים נכסים כמו חיוב מזונות האם. ובמקביל ישנה הסוגיא בפרק רביעי: "באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים, איבעיא להו הלכתא כוותיה וכו'" (ושם הסביר רש"י בניו הקטנים) — עד שיביאו שערות). ומסקנת הסוגיא שם, שמזונות בניו הקטנים, אם הוא

23. אם כי אין זה דיוק מוכרח.

24. אה"ע, ח"א, ס"י ק"ו.

25. דף ס"ד, ע"ב.

26. עיין אבנמ"ל לעיל שכתב ג"כ שגיל שש לאו דווקא.

אמוד (שאומדים את רכושו שיכול לזונם) – מוציאין ממנו. ואם לאו: אין מוציאין ממנו אלא רק כופין אותו בדברים וכמ"ש בגמרא שם.

ויתכן לומר שתקנת אושא היתה: בכל מקום שבו אין הבעל חייב במזונות אשתו, לסיבה מן הסיבות, מ"מ יתחייב במזונות בניו הקטנים **מדין צדקה**. הן בניו מעל גיל שש והן בניו מתחת לגיל שש כשאין לאמם מזונות (גרושה, פנויה, אנוסה, מתה, שניה וכדומה). אולם במקרה והאם קימת וזכאית למזונות, אז מזונות הבן עד גיל שש הם חלק ממזונותיה ולא בגלל תקנת אושא.

ולכן הבא על הפנויה וילדה לו בן או בת חייב הוא לזונם, ואף שאין עליו חיוב מזונות לאמם, מכל מקום יש עליו חיוב שהוא מדין צדקה. ולפי זה אין הכרח לומר שהרא"ש והרמב"ם חולקים על שיטת הר"ן, שהרי גם הר"ן מודה שיהיה חייב בבן פנויה לפחות מדין צדקה.

ולפי זה נוכל להבין את הערתו של המ"מ בפ"ט מהלכות אישות הלכה י"ד שכתב שהחיוב במזונות בת ארוסה ובת אנוסה הוא מתקנת אושא ור"ל גם כשאין עליו עיקר חיוב מזונות הנכללים במזונות האם מכל מקום יש כאן חיוב מזונות מתקנת אושא ומדין צדקה. וכ"כ הרא"ש והטור.

הבדל רב יהיה בין אם החיוב הוא מדין חוב של מזונות האם, או שהוא רק מדין צדקה, שהרי אם זה חיוב מדין מזונות האם, אזי הוא חייב להם אפילו שאין לו נכסים כי זהו דין מזונות²⁷. ואפילו אם יש לילדים נכסים. ומה שאין כן אם החיוב הוא מדין צדקה, אזי חוב האב מותנה בכך שיהיה אמוד וגם, שהילדים יוכיחו שהם נצרכים ואין להם ממה להתפרנס. ועוד הבדל עקרי שאם זה מצד חוב מזונות האם, יש לבי"ד זכות לעכב את ממון האב כדי לפרוע להם יותר מאוחר (עיין שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רפ"ב) מה שאין כן בצדקה.

א"כ לפי מסקנת ה"משפטי שמואל" יוצא שגם הרמב"ם וגם הרא"ש יסכימו לדעת הר"ן שחיוב מזונות קטני קטנים הוא מדין מזונות האם ומה שחייבו בפנויה הוא מדין תקנת אושא דהיינו מדין צדקה.

ז. שיטת "שואל ומשיב" בדעת הרא"ש והר"ן

אך רעיון זה לא מוכרח, ואולי אפילו קשה קצת. שהרי הרמב"ם הנ"ל בדין בת אנוסה כותב: "אבל בחיי אביהן הוא חייב לזונן כדן שאר הבנים והבנות בחיי אביהן". ואם החיוב הוא רק מדין תקנת אושא, א"כ הלשון "חייב במזונותיהן" אינו מדויק, שהרי כשהרמב"ם פסק בדין חיוב מזונות מעל גיל שש כתב: "מכאן ואילך **מאכילן** וכו'". ואילו מתחת לגיל שש כתב: "כשם שאדם וכו' כך הוא **חייב** במזונות בניו ובנותיו וכו'"²⁸, א"כ צ"ל שהחיוב שם בבת אנוסה הוא אותו חיוב שדבר עליו הרמב"ם עד גיל שש. ומה שהמ"מ העיר שחיוב בת אנוסה הוא מדין תקנת אושא, נראה שהוא הבין שעיקר תקנת מזונות לקטנים החלה באושא, ותקנה זו, תקנה קדומה היא. ולאחר מכן תקנת אושא לזון עד שיגדלו, אולם אין הלכה כתקנה זו, וחובת האב לזון את בניו עד שיגדלו הוא מדין צדקה. והרי הוא בעצמו כתב שהחיוב הוא רק עד גיל שש ואם באמת הרמב"ם התכוון לחייב אותו מדין צדקה כמו שה"משפטי שמואל" רצה לומר א"כ יהיה חייב אפילו מעל גיל שש.

27. לשיטת ר' אליהו (וכן פסק הרמ"א) שכופין את הבעל לעבור ולהשכיר עצמו לצורך מזונות.

28. וכן משמע מכל החלכה שם ברמב"ם, עיי"ש, והובאה לעיל.

וכן ס"ל "שואל ומשיב"²⁹ דתקנת מזונות הבנים עד גיל שש הווי חיוב עצמי ולא מדין מזונות האם ולא מדין צדקה. וכן כתב בשו"ת מהר"ן מלובלין³⁰. והסביר עפ"י לשון הטור והרא"ש כתב בדין מזונות קטני קטנים "תקנת אושא" וכמש"כ בהסבר המ"מ. (ועיי"ש בשו"מ הנ"ל שבאר עפ"י כיצד ניתן להבין שיש הו"א בגמרא שיש חולק על תקנת אושא, והא זוהי תקנת סנהדרין, ומיהו שיכול לחלוק ע"ז. ואכ"מ). וכ"כ הרב צמבליסט שליט"א³¹.

ועוד קשה שהרי הר"ן בעצמו כתב "ולא ראיתי לראשונים ז"ל שאמרו כן" ואם הפשט הנ"ל נכון א"כ מיותרים הם דבריו של הר"ן. ועוד שאם החיוב בבת אונסה הוא רק מדין צדקה היה לו להרמב"ם להדגיש זאת שהרי יש להבדיל בין אם החיוב הוא מצד צדקה או לא.

ובודאי שהשו"ע לא סבר כר"ן כפי שכבר הערנו לעיל שהרי פסק שאין הם עולים עמו. ואם הם זכאים מדין מזונות האם א"כ צריך להיות דין של עולים עמו כמו בחיוב מזונות האם^{32, 33}.

ח. סיכום

יש שרצו לומר שחיוב האב לזון את בניו למטה מגיל שש הוא מהתורה. יש שסוברים שחיוב זה הוא חלק מחיוב מזונות האם. יש שסוברים שהוא מדין צדקה. ויש שסוברים שהוא חיוב בפני עצמו. ובבניו למעלה מגיל שש לכו"ע החיוב הוא רק מדין צדקה. אולם יש פוסקים שכתבו שגיל שש הוא לאו דוקא, אלא הכל לפי מה שהקטן חריף, ולפי יכולתו להגיע לעצמאות כלכלית.

29. חלק ו', סי' מ"ו, ד"ה "בדרך".

30. סי' ע"ט.

31. פד"ר ז', עמ' 151 – 146.

32. בשנת תש"ד תקנה מועצת הרבנות הראשית שהאב חייב במזונות בניו עד גיל 15 – חיוב גמור ללא קשר לאם ויש שרצו להאריך עד גיל 18 ואכ"מ. והרוצה יעיין ב"תחומין" א' עמ' 268.

33. עיין תה"ד, פסקים סי' פ"ז בסופו. ושי"ד, חו"מ, סי' פ"ז סעיף כ"ה – בענין בנו ממזר. ואכ"מ. רא"ש, פ"ב, סי' א' בסופו, שמשמע שאב חייב גם ברפואת בניו.